

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 38.053.009
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили
доктору наук з державного
управління, професору
Ємельянову В.М.

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з державного управління, професора
Івашової Людмили Миколаївни
на дисертацію Абдуллаєва Вагіфа Ахмед огли на тему
«Державна політика у сфері запобігання та протидії корупції: порівняння
досвіду України та Азербайджанської Республіки», подану до захисту в
разову спеціалізовану вчену раду ДФ 38.053.009 у Чорноморському
національному університеті імені Петра Могили на здобуття наукового
ступеня доктора філософії зі спеціальності
281 – публічне управління та адміністрування

Актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, темами. Корупція завжди завдає збиток суспільним інтересам – прямий або опосередкований. Цей збиток прямо залежить від її масштабів і форм прояву. Якщо корупції не протидіяти, вона стрімко розростається, уражаючи нові сфери. У результаті відбувається інституалізація корупції, коли вона стає невід'ємною частиною життя суспільства, що призводить до деградації соціальних цінностей, а правові інститути перестають працювати. Тотальна корупція підриває правові основи існування держави, перетворюючи право на товар. Це особливо негативно відображається на громадянах країни і підприємцях, які змушені давати хабаря, фактично, за реалізацію своїх законних прав. За наявності системної корупції держава зазнає значних втрат в економіці, втрачає престиж на світовій арені, скорочує свою інвестиційну привабливість.

На сьогодні корупція у країнах предмету дослідження являє собою сформовану злочинну систему, що загрожує основам безпеки держав та суспільства. У результаті через відсутність реальної протидії протягом всього періоду незалежності обсяги корупції збільшувалися – вона ставала системною, формувалися корупційні ринки, відбувався процес легалізації корупційних виплат шляхом їх перетворення на платні послуги. Так за дослідженнями окремих міжнародних та вітчизняних експертних груп обсяги корупції в Україні сягають 2-3 відсотків ВВП. Специфічною характеристикою корупції країн, що досліджуються у роботі є формування стійких довірчих відносин, що пов'язують посадових осіб і бізнесменів, які створюють соціальні передумови для гібридизації влади та встановлення корупційних відносин.

Тому питання про подолання корупції в рамках усієї держави є дуже своєчасним та гострим як для України, так і для Азербайджанської Республіки. Адже за результатами останніх досліджень щодо Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) за 2022 рік Україна має 33 бали зі 100 можливих і посідає 116 місце зі 180 країн. Ще складніша ситуація в Азербайджанській Республіці, яка почала втрачати свої позиції й з 23 балами посідає 157 місце в світі. У зв'язку з цим і в Україні і в Азербайджані вкрай необхідно сформуванню повноцінну основоположну політику запобігання та протидії корупції, що буде мати системний і регулярний характер.

Отже, тема дисертаційного дослідження є актуальною та практично значущою, що, зокрема, підтверджується його зв'язком з науково-дослідною роботою Чорноморського національного університету імені Петра Могили за темами: «Державна політика формування ефективного функціонування та розвитку спроможних до самоврядування територіальних громад у процесі децентралізації як запорука національної безпеки» (державний реєстраційний номер 0119U100372), у межах якої автором системно представлено перспективні напрями удосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції; «Формування концептуальних засад впровадження державної Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції як чинника соціальної стабільності та національної безпеки» (державний реєстраційний номер 0120U102342), у межах якої автором представлено пропозиції, що спрямовані на пошук ефективних методів та підходів до радикального скорочення корупції як системного явища з урахуванням міжнародного співробітництва та конструктивної взаємодії між органами публічної влади й інститутами громадянського суспільства.

Зазначене визначає головні аспекти актуальності теми дисертаційного дослідження Абдуллаєва Вагіфа Ахмед, в якому зроблено спробу обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції, а також ефективного впровадження антикорупційних механізмів на основі порівняння досвіду України, Азербайджанської Республіки та найменш корумпованих країн світу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз змісту дисертації та анотації, рекомендацій та висновків свідчить, що наукова новизна дослідження має належний рівень обґрунтованості. Це підтверджено значною кількістю проаналізованих дисертантом нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері моніторингу стану потенційно небезпечних об'єктів, науковими здобутками та прикладними напрацюваннями вчених і практиків України та Азербайджанської Республіки.

Отже, можна констатувати, що ступінь обґрунтованості висновків і рекомендацій дослідження Абдуллаєва Вагіфа Ахмед огли підтверджується системним аналізом теоретичного матеріалу; виявленням причинно-

наслідкових зв'язків між елементами досліджуваних систем; послідовністю і логічністю викладу матеріалу, відповідністю здобутих наукових результатів поставленій у роботі мети та завданням дослідження.

Обґрунтованість висунутих наукових положень підкріплюється логічним викладенням матеріалу, глибоким аналізом та узагальненням теоретичного та практичного досвіду, залученими матеріалами та науковими джерелами з фахових питань, впровадженням здобутих результатів в практичну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими, логічними і послідовними.

Достовірність результатів і новизна дослідження, повнота їх викладу в опублікованих працях. Достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі, забезпечена використанням наукової методології та застосуванням сучасних методів проведення досліджень. Уважне ознайомлення зі змістом дисертації, анотації до неї та наукових публікацій дисертанта дає підставу визначити основні наукові положення та висновки, що характеризуються науковою новизною і відображають особистий внесок автора, ступінь їх обґрунтованості та достовірності.

Наукова новизна одержаних результатів визначається особистим внеском автора у вирішення актуального наукового завдання у галузі державного управління, що полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції, а також ефективного впровадження антикорупційних механізмів на основі порівняння досвіду України, Азербайджанської Республіки та найменш корумпованих країн світу.

Найсуттєвіші результати дослідження, що містять наукову новизну, полягають у тому, що:

вперше:

- науково обґрунтовано програмно-цільовий підхід до формування комплексного механізму запобігання та протидії корупції, синергетичний вплив якого забезпечується дією соціального, економічного, міжнародно-правового, інституційного, морально-психологічного, організаційно-правового, суспільно-громадянського механізмів запобігання та протидії корупції та спрямований на ефективну реалізацію складових антикорупційної стратегії (підстратегії громадської свідомості, підстратегії застереження, підстратегії неминучого покарання), що формують стійкість національної економіки до глобалізаційних та кризових викликів;

-удосконалено:

- інструментарій підвищення ефективності інформаційного забезпечення механізмів запобігання та протидії корупції на основі створення онлайн-платформи комплексного оцінювання ефективності державної антикорупційної політики держави, що формує комунікативну основу для

інтеграції проривних антикорупційних технологій та нових політичних і соціальних вимірів у процесний компонент публічного управління, а також забезпечує динамічний обмін інформацією між суб'єктами та об'єктами управління;

- комплексний підхід до реалізації державної політики в сфері запобігання і протидії корупції, що спрямований на захист прав та законних інтересів громадян від деструктивного впливу корупції, шляхом трансформації репресивно-каральної та превентивної компонент антикорупційної політики у інтегративний системоутворюючий публічно-управлінський вплив на суспільно-державні відносини;

- підходи до забезпечення системності у проведенні антикорупційних реформ у країнах з молодого демократією, де підсилюючим чинником політичної волі за принципами перманентності та транспарентності виступає координаційний потенціал незалежної спеціалізованої інституції міжнародного рівня, що наділена таким функціоналом: розробки та ініціювання реалізації превентивних антикорупційних заходів в органах публічної влади, впровадження стимулів щодо імплементації та реалізації положень міжнародно-правових актів, моніторинг корупційних чинників й ефективності заходів державної політики у сфері запобігання та протидії корупції; заохочення та формування культури повідомлення про можливі прояви корупції, формування антикорупційної культури особистості з високим рівнем антагонізму до будь-яких корупційних проявів;

набули подальшого розвитку:

- імплементація досвіду реалізації антикорупційних реформ найменш корумпованих країн світу на основі впровадження комплексних заходів системного усунення як причин, так і наслідків корупції, що передбачає позиціонування нульової толерантності до корупції як національної ідеї; забезпечення невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; демократизацію суспільно-політичних відносин на основі професіоналізації керівників органів влади на різних рівнях управління; спрямування всіх суспільних процесів на людину; забезпечення високого ступеня свободи засобів масової інформації; посилення превентивно-профілактичних і контрольних заходів щодо запобігання та протидії корупції у відношенні осіб, наділених вищими виконавчими функціями;

- шляхи активізації міжнародного співробітництва у боротьбі з корупцією в органах публічної влади, що спрямованні на усунення перешкод налагодженню і реалізації міжнародних контактів та підвищення міжнародного іміджу країни та передбачають реалізацію комплексу заходів з підвищення рівня демократизації процесу прийняття державно-управлінських рішень, де інтегруючою складовою виступає інституалізація функціоналу експертної групи, що створена на рівні держави із залученням міжнародних фахівців, які спеціалізуються на аналізі ймовірних передумов виникнення проявів корупції в органах публічної влади;

- понятійно-категоріальний апарат науки державного управління шляхом визначення сутності дефініційної конструкції «механізм взаємодії держави і громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції» як штучно створеної системи взаємозв'язаних між собою елементів, у середині якої суб'єкти взаємодії (органи публічної влади й інститути громадянського суспільства) за допомогою системних складових антикорупційної стратегії (функції, методи, інструменти, норми, принципи, ресурси і заходи) здійснюють взаємне стимулювання і корекцію антикорупційної діяльності для досягнення візії та реалізації мети і завдань державної політики у сфері запобігання та протидії корупції;

- стратегічні вектори налагодження конструктивної взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, що базуються на реалізації комплексу взаємопов'язаних між собою загальнодержавних заходів, серед яких найбільш значущими є такі: організація змістовно обґрунтованої і детально розробленої правової пропаганди в засобах масової інформації на всіх територіальних рівнях; забезпечення широкого доступу громадян до нормативно-правової інформації всіх її видів; розробка і законодавче закріплення новітньо-дієвих форм і способів реального інституційного залучення громадян в управлінську, охоронно-захисну та іншу діяльність держави; стимулювання набуття навичок і вмінь правомірної поведінки дітьми та підлітками з метою профілактики асоціальних дій та недопущення їх делінквентної поведінки в майбутньому.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є результатом особистих наукових досліджень автора щодо розв'язання теоретичних і прикладних питань удосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції, а також ефективного впровадження антикорупційних механізмів на основі порівняння досвіду України, Азербайджанської Республіки та найменш корумпованих країн світу.

Усі наукові результати, що викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, одержані самостійно.

Визначено мету публічного управління в аспектах удосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції – це обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції, а також ефективного впровадження антикорупційних механізмів на основі порівняння досвіду України, Азербайджанської Республіки та найменш корумпованих країн світу.

Значення роботи для науки і практики та шляхи використання результатів дослідження.

Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції дисертаційної роботи мають практичне спрямування та забезпечують методичне та емпіричне підґрунтя для вдосконалення формування державної політики у сфері запобігання та протидії корупції та розвитку антикорупційних механізмів.

Результати дослідження були використані в роботі: Рівненської обласної ради під час проведення антикорупційних заходів, а також при внесенні змін до Антикорупційної програми Рівненської обласної ради на 2021-2023 рр. (довідка №01/12-263р від 22.07.2022 р.); Державної судової адміністрації України щодо формування ефективного механізму довгострокової взаємодії між інститутами громадянського суспільства антикорупційного спрямування та територіальними управліннями Державної судової адміністрації України (довідка №1/815-154 від 08.06.2022 р.); Департаменту соціального захисту населення Дніпропетровської обласної державної адміністрації при проведенні інформаційно-просвітницьких тематичних заходів, спрямованих на системне формування антикорупційної свідомості працівників адміністрації та її підрозділів, а також при налагодженні тісних зв'язків із громадськістю (довідка №3714/0/129-22 від 27.07.2022 р.).

Теоретичні положення та практичні рекомендації, які обґрунтовано в дисертаційній роботі, впроваджені в навчальний процес у ході підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «магістр» за напрямом «Публічне управління та адміністрування» денної та заочної форми навчання при викладанні навчальних дисциплін «Публічна служба», «Правові засади публічної служби», «Публічна політика», «Вступ до спеціальності» у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили (довідка № 44-45/1343 від 09.06.2022 р.).

Оцінка оформлення дисертації та змісту анотації. Дисертація та анотація оформлені згідно з вимогами МОН України. Зміст дисертаційної роботи логічний, мова викладення зрозуміла, виклад матеріалу послідовний і розкритий достатньою мірою.

Основні положення дисертації викладено у 12 наукових працях загальним обсягом 8,6 друк. арк. (особисто автора – 5,0 друк. арк.), серед яких: 2 статті в зарубіжних наукових виданнях, які мають цитування в наукометричних базах Web of Science, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у наукових виданнях інших держав та 5 публікацій у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Ознайомлення з текстом анотації дає змогу констатувати, що її зміст повною мірою відображає основні положення та висновки дисертації та не містить зайвої інформації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. У цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, необхідно зробити певні зауваження та вказати на окремі положення роботи, що викликають дискусію:

1. Одним з пунктів наукової новизни дисертаційного дослідження визначено, що в роботі дістав подальшого розвитку категоріальний апарат науки державного управління шляхом визначення сутності «комплексного механізму запобігання та протидії корупції». На нашу думку, більшого

висвітлення потребує обґрунтування теоретичних і понятійних позицій, на які спирався автор під час розроблення даної дефініції.

2. За результатами розкриття досвіду реалізації антикорупційної політики в Азербайджанській Республіці (Розділ 2. «Порівняльний аналіз досвіду запобігання та протидії корупції України та Азербайджанської Республіки») дисертантом зроблено висновок що Азербайджан є прикладом держави фасадної демократії, однак у більшій мірі висвітлюється позитивний антикорупційний досвід на прикладі створення та функціонування азербайджанського державного агентства з надання послуг громадянам і соціальних інновацій при Президентові Азербайджанської Республіки – служби «ASAN». Вважаємо, що теза відносно фасадної демократії потребує свого більшого обґрунтування шляхом висвітлення стану та наслідків корупції в Азербайджані. Також у другому розділі дисертантом розглядаються різні види антикорупційного досвіду та антикорупційних моделей таких найменш корумпованих країн світу як Данія (скандинавський досвід) і Сінгапур (азіатський досвід). Автор, у більшій мірі, вказує на відмінності антикорупційного досвіду даних країнах, що цілком зрозуміло виходячи із конкретно-специфічних чинників притаманних тій або іншій державі. Поряд із тим, вважаємо за доцільне, було б узагальнити й спільні риси антикорупційної діяльності означених вище країн, які були б загальноуніфікованими і можливими для використання в сучасній Україні.

3. З урахуванням того, що державна політика у сфері запобігання та протидії корупції розглядається у роботі у контексті порівняння антикорупційного досвіду України та Азербайджанської Республіки (п. 2.2.), тематичного досвіду найменш корумпованих країн світу – Данії та Сінгапуру (п. 2.3.), міжнародного співробітництва (п. 3.1.), вважаємо, що у дослідженні використано замало іноземних літературно-інформаційних першоджерел.

4. У контексті розгляду зарубіжного досвіду та у зв'язку із наявним завершальним етапом адміністративно-територіальної реформи в Україні на наш погляд було б доцільно висвітлити аспект делегування антикорупційних повноважень органами публічної влади інститутам громадянського суспільства, що діють у сфері запобігання та протидії корупції. У даному ракурсі актуальним постає дослідження явища антикорупційної дивестиції.

5. Під час розкриття особливостей формування та функціонування інституційного механізму запобігання та протидії корупції у п. 3.2. матеріал мав би більш переконливий характер, як би автор представив комплекс пропозицій щодо проведення відповідних інституційних змін у вигляді оформленого нормативно-правового акту, реалізація якого могла б слугувати підтвердженням впровадження результатів наукового дослідження у діяльність органів публічної влади.

6. У представленій дисертаційній роботі автор детально розглядає питання зарубіжного досвіду формування та реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії корупції, робить низку теоретико-практичних

висновків, але не показує їх адаптацію та впровадження на рівні конкретної установи, закладу, організації або органу.

Водночас, висловлені зауваження та пропозиції мають дискусійний характер і не знижують загальної високої оцінки результатів дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Абдуллаєва Вагіфа Ахмед огли на тему «Державна політика у сфері запобігання та протидії корупції: порівняння досвіду України та Азербайджанської Республіки» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Дисертація виконана на достатньо високому теоретичному рівні, розділи дисертації пов'язані між собою структурно і змістовно, висновки роботи є достатньою мірою аргументованими і доказовими. Рівень проведеного дослідження та його практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

Важливість одержаних дисертантом наукових результатів, їх практична цінність у сукупності становлять необхідні підстави для твердження про те, що представлена дисертаційна робота на тему «Державна політика у сфері запобігання та протидії корупції: порівняння досвіду України та Азербайджанської Республіки» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

професор кафедри публічного управління
та митного адміністрування Університету
митної справи та фінансів (м. Дніпро),
доктор наук з державного управління,
професор

Л.І.Івашова

Людмила ІВАШОВА

